

Պատասխանատու
Յովհաննէս Փիլիպեան

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ

Նամակըն ուղղելի էն
առ. Ղ. Գ. Պալազարեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԲԵՆԵՐՈՐԴ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ՇԱԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ 1879

ԹԻԻ 1113

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Երկարատեղի քաղաքական վերջին գործառնությունը մանրամասն բացատրություններ սկսան հանել մեզ եւրոպայի լրագրող միջոցաւ : Չինուսական յուզմունքն որպէսզի ունեցաւ դիտաւորական շուկայի փառայի և եկամտի գլխաւոր պաշտօնեայ Պ. Բիվերսթըմի գէտ, ոչ էր անայն գիտութեան կամ թոյլատրութեան խորհիւն, որոյ ապացոյց կրհամարուի Նուպար փառայի առաւել հրաժարականը առանց դիտաւորութեան անմիջապէս բնութեանը : Եթէ ներքին է մեզ ըսել, այն խնդրոյ մէջ խորհիւն ունեցած կամակոյտութիւնը, խոհեմութեան զուրկ էր, և արամարանական հետևութեան հակառակ : Նուպար փառայ իւր անձին վերայ կը ներկայացըներ զԱնգղիան ու զԵրզրան, հետևապէս նորոյ գէտ եղած անարգանքը յիշեալ երկու կառավարութեանց կը վերաբերէր : Խորհիւն զգացած էր անշուշտ որ իւր կառավարած երկիրը վերանորոգութեան կարօտ էր, բայց այս վերանորոգութիւնն հիմնական և օրինաւոր լինելոյ համար պաշտօնեութեան գլուխ մի պէտք էր, զի իսկ մի որ վստահելի լինէր մեծ տէրութեանց մօտ, որոյ շահուց հետ կապակցութիւն ունէր տեղական կառավարութեան ներքին և արտաքին գործերը : Այսպիսի վստահելի անձ մի ոչ ընդ որ կարէր լինել բաց ի Նուպար փառայէն, և տեղական հանգամանայ և վիճակին հմուտ էր իւր արտաքին գործոց պաշտօնավարութեանը : Հիմա էր նաև ժողովրդին բարոյցն ու լեզուին, և պէտք էր խորհիւն որ ճանչէր նորա հաւատարմութիւնն և անձնանուիրութիւնը, որով մեծաւ մեծ ծառայութիւններ ըրաւ երկրին յառաջագիւղութեանը, և նա պատճառ եղաւ դատաստանական բարենորոգութեանը, որով եղիպատոս կը պանծայ այսօր և կրնայ բարի օրինակ լինել յայտնի մասին Օսմանեան պետութեան :

Բոլոր այս քաղաքական հակառակ իւր իշխանապետական կիրքն յառաջ տանելոյ և առջի պէս տիրապետ վարուելոյ փառքէն այնպիսի ընթացք մի կը բռնէ խորհիւն, որ զինքը պատասխանատու կը կացուցանէ իւր վերայ հսկող երկու հզոր տէրութեանց : Նա ինքն խորհիւն յայտնած է պաշտօնեայ ժողովի մի մէջ, թէ Նուպար փառայն քանի որ ներկայ լինի դահլէճին մէջ, ինքը չպիտի կարենայ հասարակաց խաղաղութեանը պատասխանատու լինել, և թէ կրպահանքէ որ ինքն կամ իւր ընտրած պաշտօնեայն նախագահէ պաշտօնեայ ժողովին : Իսկ Պ. Ուլլըն և Պ. Պլինիէր և Պարլիսկ յայտնապէս ցոյց տուին Նուպար փառայի վերայ իրենց ունեցած վստահութիւնը : այսու ամենայնիւ Ն. Վսեմութիւնը ետ չառաւ իւր հրաժարականը : Բարձրադասիւ խորհիւն իւր դիտաւորութիւնն յայտնելով տէրութեանց երեսփոխանաց, Գաղղիա ու Անգղիա համաձայնութեամբ ընդունեցին դահլէճաւոր որդւոյն թէվիթի փառայի նախագահութիւնը, ինչպէս կը ճանուցանէ Միտ 10 քաջուած հեռագիրը, և հետևապէս Ն. Վսեմութիւնն Նուպար փառայ վերջնապէս քաջուեցաւ իւր պաշտօնէն, որ լեցունէր վստահներով : Զուրուներուն գէտ, ինչպէս յայտնի է, Անգղիան բաւական զօրութիւնը զրկեց Բարեյուսոյ հրաւիրանքը և վերջին հեռագիրը կը ճանուցանէ թէ յիշեալ զօրքերն հասեր ու մեծ յաղթութիւն տարեր են Զուրուցոց գէտ : Անգղիական բանակին մէջ կը գտնուի նաև Նաբուէն Գի որդին, իւր կամաւոր զինուոր, թէև ինքը խնդրեց պաշտօն մի ստանալ բանակին մէջ, բայց իւր Գաղղիացի, չընդունուեցաւ իւր խնդրը :

Յունական թրքական խնդիրը դեռ անլոյծ կը մնայ, Մուխթար փառայ դեռ չտաքաւ նոր հրահանգներ զոր խնդրած էր Բ. Դաւէն : Սոյն խնդրոյն մէջ մեծ տէրութիւնը համամիտ չեն իրենց մէջ, իւրաքանչիւրն իւր շահուց համեմատ կ'ուզէ որ գործը կարգադրի : Գաղղիոյ քաղաքականութիւնը նպատաւոր է Հելլենոց, և խնդիրը շուտով կը լուծուի եթէ Անգղիան համաձայնի նորա հետ և Բերլինը դաշնագրոյն համեմատ խնդիրը լուծելոյ համար յորդորէ զԲ. Դաւէն :

Աֆղանիստանի խնդիրն ևս դեռ կանգուն կը մնայ : Շիր Ալի թէպէտև մեռաւ, բայց իւր որդին և յաջորդն Էսգուր Խան դիւրաւ չուզէր համալուծել հաշտութիւն ընելու Անգղիացոց հետ, զի ինքն ինքն ընելով նոյա պահանջմանցը : Եւրոպական Թուրքիոյ գաղով հոն ալ տակաւին փառքուած խաղաղութիւնը չտեսնուի : Արեւելեան Բուլղարի կ'երեւի թէ հանգարտ կենալ չեն ախորժեք : Իրենց ձգտումն է միշտ բուն Բուլղարիոյ հետ միանալ, որոյ երեսփոխանական ազգային նոր ժողովն ևս համակրութիւններ ցոյց կուտայ իրենց :

Ռուսական բանակը ստ է բոլորովին պարպելոյ Տաճկաց ձեռք Թուրք երկիրներն : Արդիտնուպոլիս պարպուելը անցեալ ամսոյ 24ին պէտք է լինցած լինի : Ի վրէժ, Լիւլէ Պաշազադէ Հայրապոլ Օսմանցոց ձեռք անցած : Գովելի է Արդիտնուպոլիս սոր կուսակալ Ռեուֆ փառայի հայրական խնամքը զոր ցոյց կուտայ տեղւոյն Յոյն և Բալլար բնակչոց, որոնք մեծ երկիր կը կրեն Տաճկաց երեսին Ռուսաց մեկնելէն յետոյ : Նա վստահացած է զիրենք թէ այսուհետև տաճիկ և քրիստոնեայք հաւասար են օրինաց առջև և պէտք է իրեն եղբարք վարուին : Սոյն հաւատարմութեան օրէնքն եթէ ի ժամանակին Թուրքիոյ բոլոր երկրին մէջ տիրելու լինէր, վերջին պատերազմին աղէտքները տեղի չէին ունենար : Մեք գոհ կը լինիմք եթէ այսուհետև գոնէ Հայաստանի մէջ ևս տիրէ սոյն փրկարար օրէնքը :

ԲՈՒՆՆԱՐԻԱ

Քանի որ Բուլղարիոյ ինքնօրինութեան հարցը կարևոր խնդիր եղած է քաղաքական աշխարհիս մէջ, և սահմանադրական օրէնքով մի զինքը օժտելու համար ազգային ժողով գումարուած է : հարկ է ուրեմն յիշեալ երկրին վերայ պատմական հակիրճ տեղեկութիւն մի հաղորդել մեր ընթերցողաց, մանաւանդ որ նորա պատմութեան մէջ մեր ազգն ևս փոքրիկ դեր մի ունեցած է, զոր գիտնալը կարևոր է մեզ :

Գանուր գետին և Պարթաւ լեռանց գրեթէ միջակայքը, Եանտրա գետակին մօտ, որ բարձր լեռներէ գահավիթելով Գանուր գետոյն մէջ կը լծալի, կը տեսնուի Թրնովա փոքրիկ քաղաքը, որ Բուլղարական պատմութեան մէջ բաւական կարևորութիւն ստացած է, և կ'երեւի թէ հիմալ ալ նոր և աշխարհածանօթ կերպապանք մի պիտի ստանայ : Թէպէտև դարաւոր ժամանակ Բուլղարիոյ մայրաքաղաքն եղած է, սակայն իւր հնութիւններէ և ոչ մի նշանն մնացած է, ոչ արքունի ապարանաց և ոչ աթոռանիստ մայր եկեղեցւոյն : Այսու ամենայնիւ, ինչպէս կ'ըսէ ուղեւորն մէկը, աղքատ Բուլղարաց աւերորդապաշտութեան առարկայ եղած քաղաք մի է, ուր ուխտի կուգան և իրենց երգերովը կը հանգիստացնեն Սիլբա Հարաւան (նըւրիական լեռը), որոյ խորհրդաւոր անտառաց մէջ թագուցեալկան բարերար ոգիներ և նախնի թագաւորաց հոգիները manes :

Սոյն հայրենասիրական յիշատակներն պատուելոյ համար անշուշտ նախամեծար համարուեցաւ Թրնովան Բուլղարական խորհրդարանին գահը և ազգին քաղաքական վերածննդեան խանձարուրը լինելոյ :

Վերն ըսինք թէ՝ Բուլղարիոյ տէրութեան կանգուն եղած ժամանակ Հայք ևս իրենց դերը խաղացած են, ինչպէս էր նոյն ժամանակներն և անկէ յառաջ ևս Յունական կայսերութեան մէջ իրենց առանձինն ցոյց տուած դերերն : Վասիլ կայսրն Յունաց, որ Ռումանոս Բ. հայկազնոյ որդին էր, հրաման հանեց, կ'ըսէ Արեգիկ, որ իւր տէրութեան տակ գտնուող Հայաստանի Հայ բնակիչներէն գաղթեալներ լինէին զիրիւր Մակեդոնիոյ երկիրը իւր պատուար ծառայելոյ Բուլղարաց գէտ : Սոյն գաղթականութիւնն շատ չքչեցապատմութեամբ իրեն գէտ, Բուլղարաց տէրութեան յարեցաւ : Ասոնց մէջ կային երկու գերջանցի եղբայրներ, նշանաւոր ընտանիքէ, Սամուէլ կամ Սամուէլու Մանուէլ, որոնք մականուամբ Կոմանազա կը կոչուէին : Կորին երիտասարդներ, որոնք իրենց քաջութեամբ շուտով մեծ պաշտօններու հասան :

Վասիլ լսելով ասոնց ապստամբութիւնը՝ զայրացաւ և սկսաւ թշնամութեամբ վարուիլ իւրեան հպատակ Հայոց հետ : Նոյն ժամանակները գարձեալ պատերազմունեցաւ Վասիլ Բուլղարաց հետ, յարձակեցաւ նոյա երկիրը, շատ տեղեր աւերեց և թագաւորն որ Կոման (ներքին) կը կոչուէր ըստ Ասորկայ, բռնեց ու հետը տարաւ : Բուլղարք անմիջապէս թագաւոր հրատարակեցին զՍամուէլ իշխանը, որ բանակին գլուխըն անցնելով՝ հալածեց իւր սահմաններէն կայսերական զօրքը : Վասիլ նեղը մնալով՝ երբ ուզեց հաշտութիւն խօսիլ թշնամոյն հետ, գերջանցին նորա քոյրը հարսնութեան խնդրեց : Իսկ կայսրը փոխանակ սիրով և հաճութեամբ իրեն փեսայացնելոյ հայկազուն քոյր իշխան մի, խարել ուղեց զանիկա, քոյն անունով արքունի դրան աղախներէն մէկը զրկելով Սեբաստիոյ յոյն մետրապօլիտն հետ : Սամուէլ թագաւորը և իւր Բուլղար իշխաններն իմանալով դաւաճանութիւնը, մետրապօլիտը բռնելով ողջ ողջ այրեցին, որ անուղղակի կերպիւ իւր մոլեռանդութեան պատիժը գտաւ, որով մեծ չարիք հասուցած էր Հայոց իւր հերետիկոս ամբաստանելով կայսեր դիմաց և շատ անմեղ Հայոց արիւնն մտած :

Վասիլ եղածն իմանալով՝ չափազանց սրդուեցաւ, և անթիւ անհամար զօրքով խաղաց ի Բուլղարիա և բանակ զարկաւ սահմանադիւին մօտերը : Սամուէլ չոնտեաց, այլ իւր հայկազն ափ մի զօրքը և Բուլղարական բանակը հետն առած՝ զիմեց գնաց անոնց ճանապարհը բռնեց և անկու վասիլ զօրաց վերայ, թրէ անցուց նորա հեծելազօրքը : Իսկ կայսեր բանակին մէջ գտնուող Հայ հետեակ խուժը զինքն աղաւթեցին՝ Մակեդոնիոյ երկիրը փախընելով :

Տարի չանցաւ, ուղեց Վասիլ իւր կայսերական պատիւը տեղը բերելու ևս մի յարձակեցաւ միւս անգամ Սամուէլի վերայ : Կ'երեւի թէ կայսրը Յունացմէ աւելի Հայոց վերայ վստահութիւն ունէր, որ անձամբ իսկ թերեւս փորձն առած էր նոյա հաւատարմութեան : Ուստի այս անգամ մի քանի Հայ իշխաններ հետն առաւ, այն է Գրիգոր Տարսնեցի Աշոտեան, և Սահակ իշխան Արեւելեան Հանձնիցի հանգերձ հայկական դնդով : Եկան պաշարեցին Վեռիա ըստած քաղաքն ու առին, զոր և Գրիգոր իշխանին և նորա որդւոյն Աշոտին և Սահակին ձեռքն յանձնելով, ինքն կայսրը ուրիշ կողմը

դիմեց : Հազիւ մեկնած էր կայսրը , երբ Սա-
մուէլ քաղաքին վերայ գալով պաշարեց . պա-
տերազմը դրդուեցաւ . Աշոտ ձեռք անկաւ ,
հայրը Գրիգոր՝ կատաղի յարձակմամբ ու դառ-
նացեալ ոգւով մեծ ջարդ տուաւ թշնամեաց .
բայց ինքն ալ ինկաւ , ինկան իւր հետ և զօրքը .
Սահակ ալ ձերբակալուեալով Աշոտի հետ մէկ
տեղ բանտարկուեցան :

Աշոտ սիրուն ու զուարթագեղ պատանի՝ մի
էր , զոր սիրելով Սամուէլ թագաւոր , հանեց
բանտէն , վեսայացուց իւր աղջկան և պաւսա-
մի իրեն տալով , այն է Դեռեկեա , հոն զրկեց
զինքը իբր գաւառաւորտ . իսկ Աշոտ շատ չան-
ցաւ , կնիկն առնելով Վասիլ քով : Գնաց , և մա-
գիստրոսութեան պատիւ ստացաւ անկէ : Ասոր
վերայ Սամուէլի սիրտը նեղանալով , ելաւ կրկին
Վասիլի վերայ . բայց այս անգամ յաջող չգնաց
իւր գործը . զօրաց մեծ մասը ջարդեցան և 15,
000ի՝ չափ՝ զօրք ևս ձեռք ինկնելով , կայսրը
անոնց աշուքները կուրցնել տուաւ . բաց ի
150էն , որոնց մէկ աչքը միայն հանել տալով , և
բոլոր զօրքը 150 խումբի բաժնելով , իւրաքան-
չիւր խմբի գլուխ մէկմէկ միականի կարգելով
զրկեց Սամուէլին : Կայսեր սյա բարբարոսական
գործը անտանելի դառնութեամբ լցուց Սա-
մուէլին . սիրտը անկաւ նա ուշամոյր , ջաւա-
ր յետոյ մեռաւ , հազիւ թէ երեք տարի թագա-
ւորելով :

Ասողիկ չիշատակել թէ յետ մահուն Սա-
մուէլի ո՞վ դրին իրենց թագաւոր . Բուշարք :
Միայն թէ նորա պատմութիւնը ուշագրութե-
կարդանք պիտի եղբայրացնենք թէ Սամուէլին
յետոյ Մանուէլ նստած է . ըսողո՞ւմ . դեբիւսն
ալ ձերկու եղբարք թագաւոր Բուշարքաց՝ կը-
կոչէ , և թէ Սամուէլ կամ այլ ոք Սամուէլի
ընտանեացմէ չյաջորդեց իրեն , սակայն առանց
տարակուսելոյ կրնամք ենթադրել թէ՛ Հայոց
քաջութեան և անձնաւորութեան փորձն առ-
նելով , չթողուցին զանոնք , այլ իւրաքանչիւրին
ըստ իւր արժանեաց պաշտօն և իշխանութիւն
յանձնեցին . ցաւալի է միայն որա զգային պատ-
միչ չունելով Բուշարք , նոցա յիշատակն մոռա-
ցութեան մէջ թաղուեցաւ :

Թէպէտ և Բուշարք իբեց տէրութիւնը զօ-
րութեան բարձր ծաղն հասած ժամանակ երեք
անգամ Կ. Պոլսն առած են , Թրակիան , Մա-
կեդոնիան , Թեսսաղիան և Բսանիան , ևս և
Գաղմատիոյ մէկ մասը գրաւեցին , այսու ամե-
նայնիւ իրենց մեծ ապագոյն ժամանակ միմիայն
Պալքանաց բնական մեծ պատաւարին ետեւ
ըլլալին կը համարէին . վասն որոյ այնտեղ հաս-
տատած էին իրենց մայրաքաղաքը , հոն զետե-
ղած իրենց զանձերն և պատերազմական արի-
ութեամբ ձեռք բերած կողմայուսները :

Թրնովայի անունը առաւելագէտ ժի գարուն
վերջեր սկսաւ յիշատակուիլ տարեգրութեանց
մէջ : 1194ին՝ Պետրոս և Աստան երկու եղբարք
Բուշարքական սպարապետութեան դրօշակ բացին
Բիւզանդիոնի պետութեան դէմ , որոյ մի դա-
րուց հետէ հպատակած էին , և Թրնովան եկան
պաշարեցին , առին յարձակմամբ , հալածեցին
անկէ , յոյն կառավարիչ իւսնը , և կրկին ան-
գամ մայրաքաղաք ըրին զայն աղատացեալ
Բուշարքիոյ :

Երկու եղբարք ալ ողբերգական մահուամբ
չարաչար սպանուեցան . բայց իրենց յաջորդ-
ունեցան Արտիման եղբայրներն , ինչպէս կ'անուա-
նէր զինքը , և աւելի ծանօթ անուամբ Յովհան-
նիսէս կը կոչուի ստորին կայսերութեան պատ-
միչներէն :

Կ. Պոլսոյ Յոյն Պատրիարքարանի հետ կրօնա-
կան յարաբերութիւնը խզողն առաջին այս ե-
ղաւ . որ իւր ազգային եկեղեցին պապական ի-
րաւասութեան ենթարկեց , փոխարէն ընդու-
նելով արքայական թագ ու գաւազան և դրօ-
շակ մի , որոյ վերայ նկարուած էին պապական
անունն ու բանալիները :

Ժամանակէ մի յետոյ Եւկիմենիկեան Պատ-
րիարքը հարկադրեցաւ ինքնադուր ճանչել
Թրնովայի պատրիարքութիւնը , և օսմանեանք
Պուլղարիոյ տիրէին ետքն ալ յիշեալ եկեղեցին
իւր ինքնօրինութիւնը պահեց մինչև 1767 , յո-

րում ժամանակի վերջապա Ֆանարի յուզմանց
երեսէն : Բայց Պուլղարաց աղգային ոգին մա-
րած չէր , հարկ էր որ նա Ֆանարցոց ճգնաց
դէմ յաղթանակ տանի , ինչպէս որ ակնատես
եղանք 1860ին Պուլղարիոյ կրօնական անկախու-
թեան խնդրոյն մէջ . որ և 1872ին կայսերական
հրովարտակաւ հաստատուեցաւ ի շնորհս Պուլ-
ղարաց : Վերոյիշեալ Յովհաննիսէս իւր գահա-
կալութենէ չորս տարի յետոյ (1205) յարձակե-
ցաւ Բուշարքի կայսեր դէմ որ խաչակրաց գլուխ
էր և Կ. Պոլսոյ տիրած էին . ինչպէս յայտնի է ,
սոյն կայսրը անարգական կերպով ի պայքար
կոչած էր զՅովհաննիսէսը , որ աքնախից կը-
ռուոյ մէջ զարկաւ զինքը ու գերի տարաւ ի
Թրնովա : Երեք տարիէն յետոյ նոյն թագաւո-
րը ընդունեց Թրնովայի մէջ իւր զօրագետին
ձեռքը սպանուած Բոնիփակիոսի գլուխը , որ
էր մարքէզ Մոնփերայի և Հենրիկոս կայսեր
կողմէ Մակեդոնիոյ կառավարիչ դրուած :

1220ին՝ Պետրոսի որդին Յովհաննէս Աստանը
Պուլղարական հարստութեան երկրորդ հիմնա-
դիրը իրեն նախանձորդ ունեցաւ իւր մէկ աղ-
ղականը Փլորիլաս , որ Աթոռին աչք ունէր և
սկսաւ վիճել նորա հետ : Յովհաննէս Աստան
Ռուսիա դնաց օգնութեան համար . Ռուսական
բանակաւ մի ետ դարձաւ , զարկաւ իւր հակա-
ռակորդն և յաղթանակաւ մտաւ ի Թրնովա :
Քիչ ժամանակէն ամուսնացաւ Հուսէպիոյ թա-
ղաւորին աղջկան հետ , և այսպէսով նկղակա-
ցեցաւ Արեւելեան նոր կայսեր Բագրատոսի հետ :

Պուլղարիոյ աթոռ մի քանի տարւոյ չափ
Սերվիտի կոստանդին Թէշ յախշտակեց , յետ
այնոցիկ Հաղանաս Խոզարածը խեց , որ Թրնո-
վային մէջ հանգիստ ասակուեցաւ իւր նախոր-
դին այրի իշխանուհւոյն հետ . վերջապէս յետոյ
որինաւոր ժամանակին Բուշանէս Աստանին վե-
րադարձաւ այն , որ ամուսնացած էր Միքայէլ
Պալքանոց կայսեր աղջկան Երինեայ իշխանուհ-
ւոյն հետ : Յիշեալ իշխանը 1279ին աթոռէն
վար առնուեցաւ Տէրտէրիս պոյարին ձեռքը ,
որոյ ձեռնառն էին Թաթարք :

Թաթար իշխան մի անգամ Յաքսա անուն ,
յաջորդեցաւ պահ մի Պուլղարիոյ աթոռն երեւել ,
բայց ուրիշ Պուլղար պոյարի մի ձեռք վար ին-
կաւ , և Թրնովայի արքեպիսկոպոսը բռնակալին
օգնելու համար յանցաւոր դատուելով իւր ա-
թոռանիստ եկեղեցւոյն աշտարակէն վար ետա-
ուեցաւ ի մեծ սոսկումբովանդակ ժողովրդեան

1323ին Միքայէլ Ստրաշիմիր իշխանը , որ Վի-
տինի կառավարիչ էր , նոր հարստութեան հիմ-
նադիր եղաւ , զոր Բիւզանդիոնի կայսերը ևս
ճանչեցին : Բայց Պուլղարիոյ անկախութեան
վերջին տարիները լեցուն են արիւնահեղիո իւ-
նելով երեքմէ շունգարացոց և երեքմէ Ռու-
նաց դէմ : Իսկ օսմանեան մահիկն ևս շատոնց ի
վեր ստուեր ձգած էր Պալքանաց թերակղզւոյն
վերայ , և Սուլթանք խորին յաջողակութեամբ
օգուտ ձեռք բերել սկսած էին քրիստոնէայ
իշխանաց հակառակութիւններէ :

1383ին Սիւման անուն Պուլղար իշխանը աթո-
ռի համար կը կուռէր իւր եղբորը Ստրաշիմիրի
հետ , օգնութիւն խնդրելով Մուրատ Աէն , ո-
րոյ հարկատու կը ճանչէր զինքը և իւր քոյրը
նորա ամուսին կ'ընծայէր :

Ստոյգ է որ երկար չմնաց նա իւր դաշնաց
մէջ . խառնուեցաւ նա Նիկիոյոյ հռչակաւոր
պատերազմին մէջ , Սիկիսմոնդի հետ Պայադիտի
դէմ կուռելով : Սոյն նշանաւոր պատերազմը
Պուլղարիոյ վիճակն որոշեց , որ Սուլթանաց իշ-
խանութեան մէկ գաւառն եղաւ , իւր վերջին
թագաւորն Սիւման անկաւ յաղթողին ձեռքն ,
որ նորա կեանքն իրեն չնոգեց և հարուստաշ-
տատական(կալուած) մի տուաւ , յորում և մեռաւ :

Հինգ դար անցաւ Պուլղարիոյ վերայէն , ո-
րոնք նորա վաղեմի մեծութեան մինչև վերջին
հետքերն ջնջեցին : Թրնովան , որ քարուքանդ-
եղած էր ժի գարուն մէջտեղերը , իւր բարե-
բաստութեան մէկ մասը ձեռք բերաւ : Չուխայի
վաճառականութիւն կարեւոր մէկ կեդրոն եղաւ :

Այս տարի Յունուար 18ին ականատես եղաւ
նա Պուլղարիոյ երեսփոխանաց հոն ժողովելուն ,
ուր Ռուսական զինուոց շնորհիւ վերակազմեցաւ

նոր իշխանութիւնը , զանգակաց ներդաշնակ
հնչմունքներով աւետիս տրուեցաւ բոլոր հասա-
րակութեան սոյն ուրախալի դէպքին :

Փետրուարի 11/23ին տեղի ունեցաւ առաջին
նիսան ընդ նախադասութեամբ Տոնտուքօֆ
Վորսաքօֆ իշխանին , որ առ ժամանակեայ կա-
ռավարութեան համար կանոնական ծրագիր մի
և սահմանադրական օրինաց առաջարկութիւն
մի ներկայացուց , յորում կը պարունակին հան-
դերձեալ Պուլղար իշխանին և ժողովրդեան ի-
րաւունքներն ի մասին երկրի կառավարութե :

ԽԱՅՐԵՏՏԻՆ ՓԱՇԱ

Բարձր Մեծ Եպարքոս Խէյրէտալին փառա-
վոյթօք իւր մանկութեան ընկերակիցներէն մին
այն է Օսման Պէյ , հետեւեալ տեղեկութիւննե-
րը կուտայ :

1835ին երեք մանր տղայք , Կովկասիայի մէջ
ծնած , երեքն ալ եղբարք , Թօփ—հանէի դե-
րիներու շաւկային մէկ փունջը ծաղկատակ նրա-
տած էին : Արքունեաց մատակարարներն ոկսան
զրոյցի մանեկ գերեզմանաւին հետ . ուրիշ դը-
նողներ ևս վերայ եկան՝ Թունուսցիք , որք նոյն
պէս գերի գնեցոյ միտք ունէին : Սակարկու-
թիւնը շուտով աւարտեցաւ : Արքունական
մարդիկը երկուսը միայն գնեցին , և երրորդը
մարդասիրութեամբ մի Թունուսցոց թողցին :
Այս էր Խէյրէտալին , որ այսօր Մեծ Եպարքոս է :

Օսման Պէյ նորա կենաց ընթացքը մանրա-
ման նկարագրել չուզելով , սաչափ միայն կ'ըն-
թէ թէ , Թունուսի Պէյը Գաղղիա կը դրկէ դիւթիւտ-
տին իւր զինուորական փարձութիւնը լրացը-
նելոյ համար : Փոխանակ տղայական փուռ բա-
նելով ժամանակը կորսուցնելոյ , այնպէս ե-
ռ անգով ուսման տուաւ զինքը , որ Պէյին քով
դարձած ժամանակ , ստուեր մի ձգեց բոլոր
իւր ընկերաց վերայ : Եւ քիչ ժամանակէն երկ-
րին զլխաւոր մարդոցմէ մին եղաւ :

Անգամ մի որ պաշտօնի հասաւ , փոխանակ
զինուորական արհեստի տալոյ զինքը , աւելի
քաղաքականութեան զբաղեցաւ : Ռուսի հետ
ղհետէ իւր աներովը երեւելի՝ Ղաղնատար Մու-
թաֆային օգնականն , նորա պաշտօնին հետա-
մուսն , վերջապէս նորա յաջորդն եղաւ :

Ասկէ 24 տարի յառաջ անգամ մի տեսոյ ,
կ'ըսէ Օսման Պէյ , զԽէյրէտալին , գեղեցիկ հա-
սակաւ , խորատէ՛լ մաղերով ու թանձր մօրուօք
ու պիկերով :

Խէյրէտալին կընշանակէ Կասպոյ շուրճ , Ելնա
Կ—Լի—նը , և Տաճկաց քով նորա բարձրութեան
հմայքը (թըլըսըմ) կը համարուի : Նորա անունը
կը իշխեցնէ մեզ զԽէյրէտալին Պալքանոստան
գեղնամօրուօք , Միլեթիական ծովու այն հրո-
չակաւոր ծովահէնը , որոյ գերեզմանը կ'գտնուի
ի Պէշիքթաշ և ուխտատեղի է Տաճկաց :

ԱԶԳԱՅԻՆ

«Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ԽԵՂԻՐԸ»

(Շարունակութիւն եւ վերջ : Տես զրիւ 1112.)

Եպարքոս.—Անմիջական ի՞նչ ընել պէտք է ,
և ի՞նչ տեսակ ցաւեր են :

Պատգաւ.—Անմիջական պէտք է ապահովու-
թիւնը իրակացնել , զոր կառավարութիւնը ի
գործ դնելու համար ամեն զօրութիւն և միջոց
ունի : Գալով մեր ցաւերուն , Հայոց ազգին
ցաւերը արդէն Պատրիարքական գլուխեամբ
հաղորդուած են Բ. Դրան , ինչպէս գիտէ Չեք
բարձրութիւնը , մանաւանդ ասկէ Չ—Յ տարի
յառաջ կաղմեալ յատուկ դժուրիօնի մը խոր-
հրդածութեան ենթարկուած են , որոցմէ կրնայ
մանրամասն հասկըցուիլ :

Եպարքոս.—Չեք ցաւերը փերտերէն են թէ
պաշտօնեաներէն :

Պատգաւ.—Փերտերուն ձեռքով արդէն սպա-
նութիւնը , գողութիւնը , աւարառութիւնը ,
լիկանք , բռնարարութիւնը , առեւանգութիւն
և այլ զանազան տեսակ չարիք կը գործուի
հանտապաղ , որոց դէմ գրեթէ տեղական բոլ
պաշտօնեայք իրենց անհոգութեամբն ու ան-
տարբերութեամբը թեւագիր և քաջաբեր կը-

դառնան չարագործաց, թող պաշտօնէից ի
քան երկրին և ժողովրդեան գործած զեղ-
ծութիւնն :

Եպարզութեամբ ընդհանուր տեսութեամբ
կրնարկայացնէք չարքները, ևս կը խախտէիմ
որ եղելով թիւններ ցուցնէք :

Պատգ. — Արդէն մինչև ցարգ Հայաստանի ա-
մեն կողմերը պատահած եղելով թիւններն օր
քառ օրէ Պատրիարքը գրով հաղորդած է Բ.
Դրան, նոյնպէս և մանաւոր դէպքերը . ինչ-
պէս ըսինք Չ—Յ տարի յառաջ կազմուած գո-
ւախներն ալ տրուած է, անոնցմէ կրնաք տեղե-
կ հալ : Եպարզութեամբ այս միջոցին կոչել տուաւ
ի իւր հարգականը առ որ հրամայեց :

Ա. Պատրիարքարանին եկած հարստահարու-
թեանց բոլոր գրութիւններն հաւաքելով, նոյն-
պէս ասկէց մէկ քանի տարի յառաջ կազմուած
գովախներն մը դործողութիւնը, ինչ որ են,
ամբողջաբար երեսն հանելով Ասիա երթալիք
գովախները ճամբայ չեղած ինձ բերէք :

Բ. Անկողմապէս հեռագիր զարկէք բարձր կու-
սակաշէտուն և բանակազ հրամանատարներուն
որ երկրին տեղորոշութեանն ու ապահովութեան
հոգ տանին և հսկին, որպէսզի Տաճիկը Բերի-
տանէից և զրիտանեայք Տաճիկայ փնտս մը չը-
հայցնեն, և ուր որ զատուք ընկու միջոցները
պակաս են, հոն պէտք է անմիջապէս օգնու-
թիւն հասցնեն :

Պատգ. — Հայոց ներկայ Պատրիարքը որ Տե-
րութեան և ազգին միօրինակ մեծամեծ ծառա-
յութիւններ մատուցած և բոլոր Հայոց ազգին
սէրն ու համակրանքը գրաւած և Տէրութեանն
ալ յարգուած է, իւր անշաղի աշխատութեանց
և թախանձանաց հակառակ ազգին դառնաղէտ
վիճակին դարման մը չկրնալ բնեւո ծանր պա-
տասխանատուութեան առջև չկրնալով հան-
դուրմել հրաժարելով գործէ դադարած է,
որմէ ազգին գործոց բնդհատումն յառաջ եկած
է, ըստորում խառն ժողովին առանց Պատրի-
արքի գծուարին է գործել, ուստի այս մասին
ևս հարկ եղած բարանքի դործ գնել անհրա-
ժեշտ է, որպէսզի Պատրիարքը ի վտահու-
թեամբ իւր պաշտօնին գլուխն անցնի :

Եպարզութեամբ — Պատրիարքը կը կարծէ որ գործէ
քաշուելով ազգին օգուտ մ'ըրած կըլլայ . գրու-
յնցէք Պատրիարքին որ ինծի գոյ և համարձակ
խօսի ինձ հետ, ցաւերն յայտնէ դարձաններ
առաջարկէ. ինչոր պէտք է բնեւ նէ ի միասին
խորհրդակցինք և ձեռք ձեռքի տալով միատեղ
գործենք. այս է իմ պարտքս : Միևնոյն երկրին
պաշտօնեայններն եմք . ես մեծ վեղիր մ'եմ.
Ինքնալ Պատրիարք մնէ . իրեն հետ երկար և
շատով տեսակցելու պէտք ունիմ . սակայն ըստ
որում այս տեսակցութիւնը հինգ շաբաթի օրու-
նէ առաջ հոս կատարելու ժամանակ չունիմ և
այս ալ շատ ուշ է . ուստի եթէ իրեն ձանձրու-
թիւն չըլլար, վաղը կամ միւս օր առաւտուն
ընթէն մինչև հինգ, աւերի կանուխ չընեմք որ
զինքը չձանձրայնեմք, թող հրամայէ գայ մեր
պարանքը, որպէսզի զրկուելիք գովախներն
երթալէն առաջ այս բաներուն վրայ խորհրդակ-
ցինք :

Պատգ. ամաւորութեան մեկնելու միջոցին վե-
րադիւն Եպարզութեամբ յատկայս յայտարարեց թէ
ընէք Հայոց ազգին որ ամեն զեղծմունք պիտի
բարձուին և հարստահարութիւնը պիտի դադ-
րին, և ամեն բարենորոգումներն ի դործ պիտի
դրուին, և պիտի վայելին հանդստութիւն և ան-
գործութիւն. բայց համբերել պէտք է գիտնան
Մենք մէկ կողմանէ վերջին պարագաներէ յա-
ռաջ եկած դժուարութեանց լուծման, և միւս
կողմանէ ալ Արիւն ամեն կարգի հասարակու-
թեան վիճակը բարոյքելու կըլանալք. սակայն
մեր բոլոր ուշադրութիւնը դէպ ի Արիւն կողմը
դարձնելու ժամանակ չեմք ունենար . դուք ի-
րաւունք կունենաք ըսելու թէ՛ այդ պատճառ-
մը չէ և պէտք է ժամանակ ունենաք . սակայն
ինչպէս յայտնի է, մեր բոլոր ուշադրութիւնը
այն կողմը դարձնելու ժամանակ ալ ունենալք.
սակայն դարաւոր զեղծումներն յառաջ եկած
անկարգութիւնը Չձ ժամու մէջ լուծուելիք
ինչոյ մը պէս կարելի չէ որ բարձուին, բայց

անպատճառ պիտի բարձուին այս անկարգու-
թիւնը և ի դործ դրուին բարենորոգմունք :

Պատգ. ամաւորութիւնը. — Թերեւս կառավո-
րութիւնը իւր բաղմնազան զբաղմունքներովը
ժամանակ չունենար այս խնդիրն միանգամ ընդ-
միշտ լուծելու համար պէտք եղած բարեկար-
գութիւնը փութացնել, այլսակայն Հայոց Ազգն
ալ հարստահարութեանց տոկալու անհնարու-
թեան մէջ ինկած է, հետեւապէս անմիջական
և իրական դարմանի գործադրութիւնը անհրա-
ժեշտ եղած է :

Եպարզութեամբ — Անտարակոյս պիտի գործադրուին
բարենորոգմունք, քիչ մը ևս համբերութիւն
և դործակցութիւն :

Խառն ժողովը յատուկ պատգամաւորութիւն
մը սոյն բանակցութեան արդիւնքը ծանոյց ա-
մենապատիւ Ս. Պատրիարք Հօր . Ն. Սրբազնու-
թիւնը առ բարձրագոյն Մեծ Եպարզութեան եր-
թալու համար պատասխանեց թէ՛ մտածեմ . ի
վերջոյ իմացաւ Խառն ժողովը որ Յունկար ՉՁին
գացեր է առ Մեծ Եպարզութեան :

Ի գիմաց Պատգամաւորութեան .
Կեդ. վարչ. կրօն և Բար. Խառն ժողովոյ
Բ. Ատենապետ Կրօն. ժողովոյ
Լ. Պալեոգեան Մ. Եպիսկ. Եղմիրեան :
2 Փետրվար 1879 :

Մեծմասնի մէջ կը կարգուի
Հայկական խնդրոյ մասին խորհրդարանական
Յանձնախմբին առ Ազգային ժողովն մատուցած
ծրագրին վրայ ժողովին տուած որոշումը Մայր
դիւանի կողմանէ հետեւեալ նամակաւ սրբազան
Պատրիարք Հօր հաղորդուեցաւ .

«Ամենապատիւ Ս. Հայր
Այսօր Ազգային ժողովն Հայկական խնդրոյ
հիմնադրութեան պատրաստելու համար իւր վերջին
նիստին մէջ սահմանած Յանձնախմբին տեղեկա-
գիրն ընդունելով նկատողութեան առաւ և
յետ վիճաբանութեան հետեւեալ որոշումը
ընէարկեց .

«Ազգ. ժողովը կընդունի Յանձնախմբի տեղե-
կագրի երկրորդ կէտը, և անոր արամագրած
«պաշտօնը կը յանձնէ իր վերջին նիստին ընտ-
րած խորհրդարանական Յանձնախմբին : Իսկ
«առաջին կէտը՝ իւր փափաքանց և օսմանեան
«կայսրութեան ճամբարի շահուց համաձայն
«գտնելով կը յանձնարարէ Յանձնախմբին՝ հե-
«տամտիլ անոր իրականացման Ս. Պատրիարք
«Հօր գործակցութեամբ :»

Ահաւասիկ յիշեալ եղբայրացութեան օրինակը
Յանձնախմբը կ'առաջարկէ Ազգ. ժողովոյ .
Ա. Միջազգային Յանձնախորհուրդ մը կար-
գել տալու աշխատիլ, ինչպէս առաջարկած է Ս.
Պատրիարք Հայրն, որ պաշտօն ունենայ Հայաս-
տանի բարենորոգմանց հիմնադիր պատրաստել
ստիպողութիւն տալու տեղական վարչութեանց
բարեկարգութեան, ժամտարմոյի գրութեամբ
օստիկանութեան հաստատութեան, և դատա-
րանաց վերակազմութեան խնդիրներուն, հա-
ւասար մասնակցութեամբ Հայոց :

Բ. Խորհրդարանական Յանձնախմբը մը կազ-
մել, որոյ պաշտօնն ըլլայ Հայաստանի համար
Պէրսիոյ դաշնագրութեան ճշգր. յօդուածով
խոստացեալ բարենորոգմունքն իմաստասիրել,
անոնց իրականացման համար վարչութեան նա-
խագահին Ս. Պատրիարք. Հօր աշակցիլ և իւր
աշխատութեան արդիւնքն առ ազգային ժո-
ղովն պարբերաբար տեղեկագրել :

Սոյն որոշումը Չեր բարձր Սրբազնութեան
հաղորդելու պատուով

Մեծմ. Ամենապատիւ Հայրութեանդ
(Մարտի 1-ին Մայր Դէ-անի)

Մեծմ. պատուական թերթին մէջ Մեծ. զօրա-
պետ Լազարեւի մի նոր վեհանձնութեան և ազ-
գասիրական գործը կը կարգանք :

«Ահա մի ուրախալիլ լուր ևս : Ինչպէս յայտնի
է ամենքին, մի ամենց աւերի է, որ Մոսկուայի
Հայերը պատրաստուած էին ճաշկերոյթի կազմել
ի պատիւ գեներալ Լազարեւի, երբ որ սա վե-
րագաւանար Պեդերբուրգից Մոսկուա : Անցեալ
Գեղարքեպետի 24ին վերջապէս նա եկաւ Մոս-

կուա. Հայերի պատգամաւորները դնացին նրա
այցելութիւն և այնտեղ խնդրեցին նրան մաս-
նակցել այն ճաշկերոյթին, որ Հայերը պատ-
րաստելու էին ի պատիւ նորա : Գեներալը յայտ-
նելով իր խորին շնորհակալութիւնը, խնդրեց
նրանցից՝ եթէ հնար է նուիրել այդ գումարը,
որով ճաշկերոյթ պիտի պատրաստուէր, Էդրու-
մից և նրա շրջակայից դադլած խեղճ Հայերին,
որոնք այժմ շատ թշուառ վիճակի մէջ են Եւ-
թէ պէտքայ պատգամաւորները՝ շատ խնդրեցին
նրան ընդունել այդ ճաշկերոյթի հրաւերը,
բայց նա կրկին և կրկին շնորհակալ լինելով ա-
սում էր . . . Դուք բաւ գիտէք, որ ես այն-
պէս կուշտ եմ, ինչպէս և դուք . տասն օր ես
մնալու եմ Մոսկուայում և ուրախութեամբ՝
կընդունիմ ամեն մի Հայի հրաւերը ճաշել նրա
հետ միասին նրա տան մէջ, աղ ու հաց սիրտը
բաց : Բայց այս դէպքում պէտք է հոգ տանել
հազարաւոր քաղցած և մերկ Հայերի համար .
որոնք գուցէ օրվայ հացի կարօտ են . . . Տա-
րակոյս չկայ թէ գեներալի խելացի խօսքերը
համոզեցին Հայ պատգամաւորներին և մօտ 1500
բ. փող ժողովեց յօգուտ յիշեալ դադլականներին .

«Ղարսից գրում են որ գեներալ Լազարեւի
յուզարկած առանձին պատգամաւորութիւնը
իմացիլ փաշայի մօտ Սլաշկերոյցներին վիճակը
բարոյքելու համար, արդէն բերում է իր պը-
տուղը . երկու օր առաջ եկաւ Ալաշկերտից մի
Հայ երիտասարդ, որը պատմեց իմացիլ փաշայի
բարերարութիւնները և զանազան կարգադրու-
թիւնները Յետ դառած յալաշկերոյցներին բա-
ժանում են մարդագլուխ 212 կօղ. ցորեն,
բայի այն որ բոլորին վերագարձնում են իրանց
տները, հողերը, կայքը և բոլոր ունեցած գոր-
ծիքները, իսկ քիւրդերից պաշտպանում է
նրանց հայաբնակ գիւղերը ցրուած սուլտանի
զօրքը, որ խումբ խումբ միշտ շրջում է գիւղերի
մէջ : Ղարսից նմանապէս գրում են որ երեք օր
առաջ ուղևորվեց դէպի Թիֆլիզ հայազգի Սար-
գիս փաշան, որ ուղարկուած է սահմանադրու-
թը որոշեց տաճկական յանձնաժողովի նախագահ
«Լուսմ ենք, որ Թիֆլիզի Հայ ատվոկատներ-
րից (փաստաբան) մին այն է Պ. Սենեքերիմ
Արծրունի, ուսումնասիրում է Փարիզի Մուրա-
տեան ուսումնարանի հիմնադրի կտակագրու-
թիւնը, դատ բանալու համար վենետիկու Հայ
վանականների դէմ : Նուիրելով երեք չորս մի-
լիոն դոլար ազգի կրթութեան գործին կտա-
կադիրը ընդհանուր ազգի, առանց կրօնի խըտ-
րութեան, մանուկների զարգացումը աչքի ա-
ռալ է ունեցել, մինչդեռ վենետիկու Հայ կու-
սակրօնները սեփականացնել են այդ գումարը
միայն իրանց դաւանակիցներին : Չենք կարող
չհամակրել Պ. Ս. Արծրունու սկսած գործին :»

ԵՌԵՎԱՆ

Զեյն Սահակի

Արք երկու ի վէդ գային ընդ միմեանս ի ժո-
ղովի ուրեք զգրաւորական նիւթոյ . մինն էր
գիտնաւոր և հանդարտաբարոյ, իսկ միւսն տը-
ղէտ, ամբարտաւան և բարկացող : Ի զայրանալ
վիճին՝ տեսեալ գիտնականին թէ չկարէ դհա-
կաւալորդն անել ի հաւանութիւն ճամբարու-
թեան, թողեալ զայրն՝ ել արտաքս ի ժողովէն :
Իսկ միւսն կարծելով թէ յաղթեաց նմա, ասէ
ցընթերակայս . «Չհամարիք եթէ յաղթեցի ա-
խոյնին իմում :—Այո, ասէ մի ոմն . և եթէ
դէպ լիցի ինձ պատեցաղմել ընդ այլազգիս,
հարից զնոսա ծնօտիւ քով :»

Ընդդէմ խօսողին

Գեղաժամառ ոմն ի ցուցանել զգերազանցու-
թիւն հանճարոյ իւրոյ ասէր . Ամենայն ինչ
դառն բնութեամբ է ջերմ :—Քան լիցի, ասէ
մի ոմն, որ սովոր էր միշտ ընդդիմախօսել . դա-
ռըն սառնամանիքն ոչ են ջերմ :

ՏԵՂԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեծ հաճութեամբ կ'աւետեմք հասարակու-
թեան մօտերս տեղի ունեցած նշանխօսութիւնն
այն է Մեծա. Եւստփեան պայազատ Յովսէփ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Աֆիոն. վերջին 15 աւուր մէջ բաւական գործեր եղան, բայց գնոց մէջ փոփոխութիւն մը չունեցաւ: Բովանդակ ծախսն է 407 կողով, հետեւեալ գներով. Գարահիսար 125, խոկ հասարակ էրէն կողմածը 125—127 գահեկան չէքին Պատրաստի կան 2256 կողով:

ՄԵԾ ՎԻՃԱԿԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քարաքիս Յոյն ժողովրդեան յատուկ կայանաց երարեգործական հաստատութեանց ի նպատակ, այն ժողովրդեան ազգային կեդրոնական ժողովոյն երախտութեան ներքեւ, մէկ տարուան միջոցի մէջ հետեւեալ վեց անգամ կատարուելու բնութեամբ բացուած մեծ վիճակահանութեան պայմանները հետեւեալներն են: Ա. սոյն վիճակահանութեամբ 4500 իոգի 1023700 դրոշ պիտի շահին: Բ. վիճակահանութեամբ տոմսակները ընդ ամենը 59999 հատ ըլլալով մէկ միոյն արժեքը 2 1 2 արծաթ մեծիտիէ է: Գ. տոմսակներէն որն որ վիճակահանութեան մէկ անգամուհի գոմար մը շահի առաջնայն պէս առանց իւր արժեքը կորուսելու ուրիշ անգամներ ալ կրնայ շահիլ: Դ. տոմսակ մը շահիցի գոմարը տոմսակիրին պիտի յանձնուի, որն որ շահուած գոմարէն 0/0 5 վերոյիցեալ բարեգործական հաստատութեանց պիտի պարտաւորի նուիրել: Ե. վիճակահանութեան մի միայն առաջին անգամուհի համար, հատ մը տոմսակ առնողը 14, կէս հատ առնողը 7, իսկ քառորդ հատ մը առնողը 3 1/2 դրոշ պիտի վճարէ: Վ. վիճակահանութեան Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. իւրարանցիւր անգամին 900 հոգի 145200 դրոշ, իսկ 2 այսիքն վերջին անգամուհի 4000 հոգի 507700 պիտի շահին: Վ. վիճակահանութեան հետեւեալ ամսոց սկիզբէն տեղի պիտի ունենայ 13 թուական 1 Օգոստոս 1 Չոկատեմբեր 1 Դեկտեմբեր 1879, 1 Փետր. Մարտ 1. 1880: Երկու ամիսը մեզ մը հինգ անգամ կատարուելիք բաց 2 Եւրոպական հանութեան շահիցի գոմարներն են. 1. 30000, սոյն կարգէն մնացորդ 99 տոմսերէ մէկ մին 100 ական դրոշ պիտի շահին. 2. 10000, ականայ մնացորդ 99 տոմսակներէ մէկ մին 100 դրոշ պիտի շահին: 3. 10000, նոյնպէս 99, 100 դրոշ: 4. 5000 99, նոյնպէս 100 դրոշ: 5. 4000, 99, նոյնպէս 100 դրոշ, 6. 3000, 99, 100. 7. 2000, 99, 100 ական դրոշ պիտի շահին: Վ. վիճակահանութեան 2. Երորդ կամ ամենեւ մեծ անգամուհի, ինչպէս վերը յիշեցինք, 1000 հոգի 507700 դրոշ պիտի շահին վերն յիշուած եղանակէն իւր գոմարին համեմատ տարբերութեամբ: Այս վիճակահանութեան վերոյիցեալ պայմանաւորութեան մէջ, քաղաքիս Յունաց մայր եկեղեցւոյն բակը տեղի պիտի ունենայ հանդիսապէս, տեղւոյն Մանեմտական Հայ, Կարօյիկ, Հրեայ եւ Յոյն հասարակութեանց մէջէն ընտրեալ երկերկու երեւելի անձանց հսկողութեան ներկայութեամբ: Դա հոգով տոմսակներուն քիւրքը վերոյիցեալ հասարակութեանց ընտրելի երեւելի անձանց ըստ տարազութեամբ վաւերացած պիտի տպուի ի յոյր ընդհանուր հասարակութեանց:

Société des quais de Smyrne

Կրկնգործի յարգոյ նաւապետներէ, որք կը բաղձան ապահովութեան համար ծովածոցին մէջ մտնելու, ուղղակի դիմեն Գարափանց ընկերութեան նաւահանգստի գրաստանը ուր ցոյց կըտրուի իրենց՝ նաւերնուն կենսաւոր տեղը: Եւ ետքէն դարձեալ եթէ ընկերութեան կողմէն իրենց տեղերը փոխուելոյ մասին ազդարարութիւն ընդունին, կըպարտաւորին յարմարել իրենց, 1 Փետրուար 1879

Տէր Լազարոս,
Գ. Լ. Գ. Պալատական:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԱՆ

Չէլէպիի ազնուաւորայլ դասեր օրիորդ Զարուհ-ւոյ ընդ մեծապատիւ և բարեշուք Տիրան Էֆ. Թաղթագեանի, որ է Թարգման տեղական կառավարութեան մօտ: Թէ ազնուաւորայլ օրիորդ Եւսուփեանի և Թէ մեծաշուք Տիրան Էֆ. Թէնտիի ընական և բարոյական ձիրքերն նկատելոյ լինիմք, ուրիշ ոչինչ կարող եմք ասել բայց եթէ խնդրել յԱստուծոյ որ այս երջանիկ միութեան գործոյն իւր օրհնութիւնն պարգևէ յաջող վախճանաւ:

—Քաղաքիս գաւառական ժողովը, որ արդէն իւր մեծամասնութիւնը կորուսեր, և սկսեր էր հակառակ Սահմանադրութեան կանոնաց փոքրամասնութեամբ որոշել ազգ. կարևոր խնդիրները, անցեալ շաբթու Բողոքովին լուծուեցաւ:

—Արժ. Ղևոնդ վարդապետ փրկալէմեան, որ քաղաքիս հիւանդանոցի տեսուչ կարգուած էր, անցեալ երեքշաբթի ի Պօլիս մեկնեցաւ:

—Եւրոպական Թուրքիոյ երկաթուղեաց նախորդ վերատեսուչ Պ. Էտուար Ուրուպուքի, Զմիւռնիոյ Այալնի գծին վերաբնուէ կոչուած լինելով՝ անցեալ ամսոյ 19ին քաղաքս հասաւ: Գ. Մարկոսեան Էֆէնտի, որ Թէ Այալնի և Թէ Ղասապայի երկաթուղեաց տեսուչութիւնը կըվարէր, երկրորդին պաշտօնը միայն իւր վերայ ստանձնեց:

—Թաղային գողերը մօտ օրերս իրենց լրբութեան չափն անցուցին. շատ պատուաւոր մարդիկ և խեղճ արհեստաւորք իրենց ծոցի ժամացոյցներն և քսակնուն մէջ եղած ստակները զոհեցին նոցա անիրաւութեան: Կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելոյ համար ոչ մեր հայկական ձայնն անոր ականջը կըհասնի, և ոչ իսկ եթէ հասնի անգամ՝ օգուտ ունի:

—Անցեալ շաբթ օր երիտասարդ Հրեայ մի կէս գլխերուան մօտ Ալաֆա կոչուած սրճարանին դրան առջև ընկնելով մի իւր գլուխը ջախջախեց, պատճառը ոմանք սիրահարութեան կուտան: Հրեայք ալսկան լուսաւորուիլ, փառք ներկայ վիպասանական դարուս:

—Թիւրքէն կըգրեն թէ առնալէն ոստիկանաց վաշտ մի չարագործաց հանգիպելով սկսեր են իրարու զարնուիլ և ասոնցմէ բաւական անձինք գետնին ինկեր են:

—Քաղաքիս Հայ ընթերցատան տնօրէն խորհուրդը, որ անցեալ Դեկտեմբեր ամսոյն վերջեր իւր միամեայ շրջանին հաշուեցուցակը հրատարակած էր, անցեալ շաբթու իւր հրաժարականն տալով, նոր խորհուրդ կազմուեցաւ, որոյ անդամք են հետեւեալք:

Պօղոս Աղաճանեան ատենապետ
Աղազար Կ. Աղազարեան ատենադպիր
Մսեր Ս. Մսերեան գանձապետ
Սարգիս Կ. Շահինեան թանգարանապետ

Յիշեալ ընթերցատան հիմնարկութիւնը, որ իւր տասներորդ տարին կրմանէ, յաւայի է մեղ ըսել որ, մեծ յառաջդիմութիւն մի չկարողացաւ ընել, ընթերցասիրաց թիւը մի և նոյն է սկիզբէն ի վեր. այս երևոյթը, որ Զմիւռնիոյ Հայ հասարակութեան ընթերցասիրութեան աստիճանը ցոյց կուտայ, մեծ պատիւ չբերեր տեղւոյ ազգայնոց: Այսու ամենայնիւ գովելի է Տնօրէն խորհուրդոց ցոյց տուած ազգօգուտ ջանքերը, որ թէպէտև մեծ մասամբ ապարդիւն կըմնան, սակայն կըյուսամք որ օր մի կըպտղաբերին, երբ դպրոցական արդի աշակերտք ուսմանց հետ մէկտեղ բարոյապէս ևս կազդուրուին և կարող լինին խտիւր դնել անօգուտ և փնտաւար զուարճութեանց և անմեղ զբօսանաց մէջ, որ է ընթերցասիրութիւնը: Սոյն մասին ըսելիքներ շատ ունիմք, բայց լսելիք մեզ կըպակսին գծաղղաբար:

ՔԱՆԱԶԱՆ ԽԱՆԻԿԻ

Դամասկոսի կուսակալ վաթ. Միտհաթ փաշայ, անթիւ զեղծմունքներ գտած ու հաստատած է պատուին տեսչութեան մէջ. ուստի օրինաւոր հրամաններ հանած է որ ամեն տեղ օրէնքը յարգուի. և իւր ի գործ դրած միջոցներուն Բ. Դուռն ևս իւր հաստատութիւնն տուած է:

—Կարնոյ կուսակալ Խամայիլ փաշան Կ. Պօլիս եկած է, և անցեալ ամսոյ 17ին վեհ. Սուլթանին ներկայանալով ի նշան գահաձեռնութեան ականակուռ Մէճլիսիէի պատուանշանով քաջութեան միտալ ընդունեց:

—Ատանայի կուսակալ Զիա փաշայի դէմ դանդաղաբանաց հեռագիր հասած է ի Պատրիարքարան, որոյ մէջ յունաց և մահմետականաց ևս ստորագրութիւնք կան:

—Կըզըրուցուի թէ օսմանեան տէրութիւնը իւր երկրին խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնը տեղը դադարէ՝ մնայուն բանակին զօրաց թիւը 130 000ի պիտի իջեցնէ:

—Շ. Դարահիսարի Առաջնորդ Աբրահամ արքայականոյ հրաժարագիր զրկած է կըսուի, առ ազգային վարչութիւնն: Յիշեալ առաջնորդին և իւր ժողովրդեան մէջ ծագած գաղութիւններն բաւական ժամանակէ հետէ յոգնեցուցին Պօլսոյ Հայ տարաբանաց գրաշարները, կըյուսամք թէ սոյն հրաժարագրին վերայ տնայնք ալ կըհանգստանան Պիւլպիւլ Առաջնորդին խոհմութիւն կրնէ եթէ իւր հայրենի սուրբ տունը դառնայ ի սուրբ երուսաղէմ, որոյ բնաւորութիւնը աւելի վանականութեան յարմար է քան ժողովրդական տեսչութեան:

—Հռոմայոս Ս. Պապը Լեոն ԺԳ. ըստ սովորութեան իւր նախորդաց Գահակալութեան առթիւ Յոբելեան մի բացաւ, սոյնինքն ընդհանուր ներողութիւն բոլոր կաթոլիկաց մեղքերուն: Յոբելեանն կըսկսի Մարտի 25ին մինչև ի 1 Յուլիսի 1879 ըստ նոր տուածին: Սոյն եռամեայ շրջանին մէջ պարտաւոր է իւրաքանչիւր Վերմ կաթոլիկ օգուտ քաղել և իւր հին ու նոր մեղքերը փոխանակել արքայութեան վարձուց հետ, աղօթելով երեք եկեղեցեաց մէջ թէ վաճառ պայծառութեան Հռոմէական եկեղեցւոյն, թէ հերետիկոսութեանց ջնջուելուն և թէ մոլորութեան մէջ եղողներուն համար որ միանան արեւմտեան եկեղեցւոյ հետ:

—Կ. Պօլսոյ թերթերէն մէկուն մէջ կըկարդանք թէ Զէյթունցւոց ընդհանրաւորութիւն պիտի հրատարակուի, և հայազգի գայմագամ մի ևս պիտի կարգուի իրենց՝ տարեկան արքունի տուրքն ալ թէթեղեցնելով: Այսպիսի լրոց հաւատ ընծայել գեռ կանխահաս կըթուի մեզ՝ ընդհանրական առանց դժուարութեան կըհաւատամք Մարաշի բանտին մէջ մեռնող և մեռնելոյ վերայ եղող ամենախեղճ Զէյթունցւոց համար զրուցածին:

—Զէյթունցւոց մասին Լոսոյ մէջ ևս կըկարդանք Յուն վար 16 թուով գրուածի համեմատ: «Ունիոյ մէջ այլեւայլ պատճառներով բանտարկեալ 50—60 ազգայնոց ազատութիւնը տեղւոյն գայմագամէն յաճախ խնդրելէ ետև, նկատելով որ գայմագամին բռնութեանց և անիրաւութեանց չափը կ'անցնի, տեղացիներէն ոմանք բանտին դուռը բացեր և բանտարկեալներն արձակեր են:

«Գայմագամն այս գէպքը չափազանց մեծցընելով ու ծանրացնելով Մարաշ կ'տեղեկագրէ, և գաւառին կառավարիչ Միլիթարիֆ փաշան ալ Զէրքէզ հաղարապետ մ'իւայլ Զէրքէզ սպայից հրամանին ներքև 150ի չափ Զէրքէզ և Թուրք ոստիկաններ Ունիա կըղրկէ, որք գլխերը տեղական կառավարութեան բնակարանը կ'օթեանին:

«Երկրորդ օրն Ունիցւոց գլխաւորներէն մին, Պապիկ անուն, իւր մարդոց հետ վանքէն Ունիա կ'երթայ Գայմագամին բռնաւորական արարմանց դէմ բողոքելու: Ոստիկանք անոր միտքը սխալ հասկանալով, կ'սկսին կրակ ընել անոր վրայ: Պապիկն ընկերներն ալ ինքզինքնին պաշտպանելու համար անոնց կրակին կ'պատասխանեն, և այս պատճառաւ երկուստեք քանի մ'անձինք կ'լինան: Հուսկ ապա ոստիկանք ետ քաշուելու կըհարկադրուին:

«Ունիցիք հաղարապետն իւր մարդիկներով երեք օր հիւրընկալելէ ետև՝ մեծարանք ճամբայ կ'հանեն ի Մարաշ: Կըսուի թէ Մարաշի կառավարիչը մեծ զօրութեամբ Ունիոյ վերայ երթալու կըպատրաստուի: